

„Toto je správná kniha přicházející ve správnou chvíli. Doporučuji ji každému,
kdo chce změnit svůj život a tento svět.“ — Deepak Chopra

LYNNE TWISTOVÁ

**DUŠE
PENĚZ**

**ZÍSKEJME ZPĚT BOHATSTVÍ
NAŠICH VNITŘNÍCH ZDROJŮ**

Kristiān
entertainment

MLADÁ FRONTA

Duše peněz

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na

www.mf.cz

www.e-reading.cz

www.palmknihy.cz

Kristián
ENTERTAINMENT

Lynne Twistová

Duše peněz – e-kniha

Copyright © Kristián Entertainment, Mladá fronta, a. s., 2019

Všechna práva vyhrazena.

Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

DUŠE PENĚZ

*Změňte svůj vztah
k penězům i k životu*

Lynne Twistová
a Teresa Barkerová

Kristián
entertainment

mladá fronta

ISBN 978-80-204-4633-6 (Mladá fronta a.s., tištěná kniha)

ISBN 978-80-88130-13-0 (Kristián Entertainment, s.r.o.)

ISBN 978-80-204-4787-6 (e-PDF)

© Lynne Twist, 2003

*Tuto knihu věnuji svým vnoučatům
Ayah, Ise a Ibrahimovi,
která pro mě zosobňují krásu,
lásku a možnosti tohoto světa.*

– LYNNE TWISTOVÁ

ÚVOD

Tuto knihu jsem nazvala *Duše peněz*, ale mnohem víc se zabývá naší vlastní duší. Je o tom, co ji zatemňuje, proč na ni zapomínáme a jaké kompromisy s ní uzavíráme, když jde o peníze. V knize jde především o to, jak peníze vyděláváme, jak je používáme, jakým způsobem je rozdáváme a jak se často snažíme na peníze vůbec nemyslet. Je i o hledání nové svobody, pravdy a radosti ve vztahu k penězům a o zvláštní, klopotné a přitom úžasné roli, kterou mohou peníze v našem životě hrát. Jejím záměrem je najít nový přístup ke vztahu k penězům a šířit ho dál, aby se stal nositelem změn, které mohou zasáhnout do všech oblastí našeho života.

Nejsem ekonomka, bankérka ani investiční poradkyně, alespoň ne v tradičním slova smyslu. Tyto obory jsem nevystudovala, nicméně disponuji velmi hlubokými jedinečnými zkušenostmi a porozuměním pro to, jak peníze fungují. Získala jsem je prostřednictvím fundraisingu, který jsem realizovala téměř čtyři desítky let ve vedoucích pozicích čtyř velkých globálních iniciativ, jež si vytyčily za cíl skoncovat se světovým hladem, zlepšit zdravotní, ekonomické a politické podmínky pro ženy a podporovat vědecké zkoumání lidského vědomí a poznání. U každého z těchto úkolů bylo třeba přimět lidi, aby se zamysleli nad způsobem, jakým zacházejí s penězi jak oni sami, tak jejich rodiny, komunity a země, a to nejen v USA, ale i v zahraničí.

Více než dvacet let jsem pracovala ve vedení *Projektu proti hladu*, organizace, která zasvětila svoji práci boji proti nedostatku potravin. Mým úkolem bylo školit další fundraisery a organizovat fundraisingové aktivity ve třiceti sedmi zemích světa. V této organizaci jsem začínala jako konzultantka a poradkyně pro mnoho neziskových organizací. Vyškolila jsem přes dvacet tisíc fundraiserů ze čtyřiceti sedmi zemí. Pod mým vedením bylo vybráno sto padesát milionů dolarů, jež nepocházely z nadací, fondů či firem, ale od individuálních dárců, s nimiž jsme se setkávali osobně na rozcestích, kde se protínají životy těch, kteří žijí obdařeni obrovským majetkem, s těmi, kteří živoří v bídě.

Angažovala jsem se i v globálním hnutí za zrovnoprávnění postavení žen, stala jsem se mezinárodní mluvčí této iniciativy, podporovala jsem zapojení žen do řízení a vedení lidí a čerpala jsem moudrost a zkušenosti mnoha dalších spolupracovníků z této oblasti.

Jako místopředsedkyní *Institutu noetických věd* se mi dostalo jedinečné příležitosti analyzovat naši kulturu peněz prostřednictvím světových myslitelů a představitelů kritického myšlení.

Celý život jsem se plně věnovala filantropii a jako členka správního výboru nadace jsem měla možnost usměrňovat tok peněz tam, kde bylo třeba řešit nejpálčivější problémy. Jako zakladatelka *The Pachamama Alliance*, organizace věnující se podpoře domorodých obyvatel a záchraně deštného pralesa, jsem často cestovala do Jižní Ameriky a setkávala se s kulturami, které se s pojmem peníze setkaly teprve v nedávné době. Jako prezidentka *Turning Tide Coalition* jsem zase spolupracovala s řadou současných aktivistů a myslitelů na rozvoji strategií a plánů směřujících k vytvoření prosperujícího, ale zároveň udržitelného života.

Při plnění závazků, kterým jsem zasvětila svůj život, jsem měla tu čest poznat řadu lidí z těch nejchudších oblastí světa a pracovat s nimi, ať už to bylo v sahelské poušti v severním Senegalu, v indických vesnicích, ve Velké příkopové propadlině v Etiopii, v zemích Střední a Jižní Ameriky jako Ekvádor a Guatemala, ale i v některých částech USA, kde i přes ne-

smírné kulturní bohatství země žijí mnozí lidé v tíživých sociálních podmínkách a každý den se potýkají s nedostatkem potravin.

Měla jsem i výjimečnou příležitost pracovat s těmi nejbohatšími lidmi této planety, jež jsem potkávala ve Švédsku, Francii, Německu, Japonsku, Kanadě, Velké Británii, Austrálii a pochopitelně ve Spojených státech. Díky těmto protikladným zkušenostem jsem se seznámila s mnohými kulturními rozdíly, ale i s tím, co nás jako lidskou rasu spojuje. Poznala jsem kulturu peněz a uvědomila si, jak řídí a ovládá naše životy, jaké přináší starosti a stres. O tom, že tomu tak skutečně je, jsem se mohla na vlastní oči přesvědčit – jiný význam mají peníze pro vyznavače buddhismu v Nepálu, jiný pro chudého rolníka v Zambii, jiný pro svobodnou matku v Apalačském pohoří či realitního makléře z Japonska. Co asi znamenají peníze pro vládního ministra v Ekvádoru, v zemi prolezlé korupcí, pro honáka ovčí z Austrálie, pro lidi, kteří si spojují peníze s náboženstvím a s Bohem, či pro domorodé obyvatele, kteří peníze neznají vůbec?

V každé kultuře, v každém zeměpisném prostředí a při každém osobním setkání jsem byla svědkem toho, jak peníze svírají pevně v otěžích naše životy, jaká trápení a krize přinášejí i jak neuvěřitelně uzdravující energii může mít třeba jen drobný obnos, který darujeme, abychom vyjádřili hodnoty a ideály, v něž věříme – ideály humanity.

Když se člověk ocitne mimo svou kulturní oblast, získá nadhled a dokáže vidět zřetelněji to, co bývá jindy zastřešeno či co si doma neuvědomuje. Tak se alespoň dělo mně, když jsem mluvila s tisíci lidmi a dělila se s nimi o příběhy, které náš vztah k penězům odhalují. Během seminářů, jež náš institut pořádá, jsem mohla sdílet překvapený úžas a vděčnost za prozření, jak to s naším vztahem k penězům doopravdy je. Je to vztah zpravidla konfliktní a nejistý, necítíme se v něm zcela svobodně a komfortně, ale přesto nás může nasměrovat na cestu za znovuoživením naší pravé podstaty.

Lidé, s nimiž o těchto věcech mluvím, se mi často svěřují (někdy vzápětí, jindy po chvíli, občas i po několika měsících či letech), jaký obrovský

dopad měl rozhovor o těchto tématech na jejich další život, protože jim poskytl odstup a příležitost podívat se na peníze tak, jak by to sami nedokázali a jak je předtím nebyli schopni nahlížet.

Cesta k tomuto poznání nespočívala jen v tom, že jsem objela celý svět, ale především jsem prošla duchovní proměnou, změnila jsem své postoje a naučila se mnoho věcí, jež ovlivnily nejen můj osobní, ale i veřejný život. Příběhy lidí, se kterými jsem mluvila, mě zneklidňovaly i inspirovaly, zahánbovaly i uváděly do vytržení, ale za všechny jsem byla neskonale vděčná. Moudrost, která z nich pramení, je darem poznání, jež je třeba předávat dál. Já tak činím s obrovskou radostí, zadostiučiněním a odpovědností, protože věřím, že když proměníme náš vztah k penězům, změní se i životní podmínky, v jakých v jednadvacátém století žijeme.

Ten, kdo odhalí skutečnou pravdu o penězích, získá nečekaně obrovskou moc a tato kniha nabízí způsob, jak vztah k penězům přehodnotit, jak odhalit jejich pravou podstatu, jak získat svobodu a sílu, jak žít a realizovat se ve shodě s našimi základními hodnotami, jak změnit svět k lepšímu – a to vše bez ohledu na to, v jaké finanční situaci se nacházíme.

Knihy nevyzývá, abychom se odvrátili od peněz, abychom přestali plánovat výdaje a začali bez rozmyslu utrácet, abychom přestali šetřit a odkládat prostředky pro strýčka Příhodu. Naopak vysvětluje, jak s penězi zacházet s co největším prospěchem, rozumět jim, řídit jejich tok a přitom žít smysluplně, plně a radostně.

Řada duchovních směrů a řada cest vedou lidi k tomu, aby dosáhli životní vyrovnanosti a integrity. K těmto cestám patří i odhalení pravé podstaty peněz. Možná se vám zdá zvláštní, že by k duchovní obrodě vedla cesta přes peníze, ale zažila jsem to na vlastní kůži a byla jsem tomu svědkem i u mnoha dalších lidí. Toto je příležitost, jak se vydat na cestu, která promění váš život a vaši budoucnost tím, že přivede vaši duši k penězům a peníze k vaší duši.

Část první

LÁSKA, LŽI A VELKÉ PROZŘENÍ

1

Peníze a já, peníze a my

Peníze jsou jako kovový kroužek, který si necháme provléknout do nosu, a pak se za něj necháme vodit, jak se jiným zachce. Úplně jsme zapomněli, že peníze jsme si vymysleli my sami.

– Mark Kinney

V jedné čile se rozvíjející vesnici hluboko v amazonském dešťovém pralese vzdálené deset dní pěšky od nejbližšího místa, které bychom nazvali civilizací v našem slova smyslu, se Chumpi Washikiat a jeho lidé pouštějí do odvážného, riskantního podniku, který tu nemá obdoby. Učí se, jak zacházet s penězi.

Přestože je Chumpimu šestadvacet let, s penězi až donedávna přicházel do styku jen zřídka. Jeho domorodý kmen Ačuárů se obešel bez peněz po mnoho tisíc let. Celou tu dobu se kmen rozrůstal, pracoval, aby uživil své rodiny, stavěl si obydlí a žil pospolu, aniž by peníze potřeboval. Tito lidé žili a stále žijí v souladu s tím, co jejich životy ovlivňuje ze všeho nejvíc – příroda a prales –, a k penězům nemají zatím žádný vztah. Jejich společenskou měnou se stala vzájemná sounáležitost. Pro příslušníky kmene

je samozřejmé, že všechno patří všem a že se o sebe všichni vzájemně starají. Když si Tantuoova dcera bere Natemova syna, sejdou se přátelé a sousedi, aby jim společně postavili dům. Když se podaří ulovit divokého kance, pak má hostinu celá vesnice. Když se na lidi usměje štěstí, nebo když se naopak dostaví strážně a trápení, vždycky za tím stojí síly okolní přírody. A pokud dojde k potyčce, je to výhradně otázka cti. Nikdy za ní nestojí žádný majetek nebo peníze.

V takovém prostředí vyrůstal Chumpi. Osud tomu však chtěl, že patří do generace, která všechno změní. Začátkem sedmdesátých let se Ačuárové poprvé setkali s moderním světem, a to prostřednictvím misionářů. Během dvou desítek let se jejich půda ocitla v hledáčku naftových společností a dalších komerčních subjektů. Hrozilo, že jejich prales zmizí, že se vykáčí stromy s tvrdým dřevem, aby se zde mohla těžit ropa. V roce 1995 vůdci kmene Ačuárů pozvali mě a mého manžela Billa, abychom jim pomohli zachránit jejich zemi a domorodý způsob života. Tak jsem se seznámila s Chumpim, nadaným mladíkem a ačuárským bojovníkem.

Několik let po našem prvním setkání ho stařešinové a náčelníci kmene vybrali, aby odjel studovat do Ameriky. Měl se stát prvním Ačuárem, který se naučí anglicky, což bylo velmi důležité, pokud se chtěl kmen účinně zapojit do ochrany životního prostředí a komunikovat s podnikateli. Chumpi se zároveň musel naučit i dalšímu jazyku naší současné západní společnosti: řeči peněz. S touto důležitou výbavou se pak měl snáz dorozumět ve světě, který funguje úplně jinak než jeho dosavadní, ve světě, kde je všechno téměř výlučně poháněno silou peněz.

Chumpi žil v našem domě, navštěvoval výuku v místní přípravce a pilně se učil angličtinu. S penězi se učil zacházet neformálně, jejich smysl nasával jednoduše na každém kroku ze všeho, co ho obklopovalo. Peníze byly na billboardech, v reklamě, v televizních spotech i na cenovkách muffinů v pekárně na rohu. Prosakovaly hovory se spolužáky, když mu vyprávěli o svých snech, nadějích a životních plánech, až jednou dostudují a „postaví se na vlastní nohy“, jak tomu říkali, ve světě, kterému vládnou

peníze. A tak Chumpi postupně pochopil, že to, čemu my říkáme peníze, ovládá úplně všechno v našem životě: to, co jíme, jaké oblečení nosíme, v jakém domě žijeme, jakou školu studujeme, jakou práci vykonáváme, o čem sníme, jestli se jednou vdáme či oženíme, jestli budeme mít děti, a dokonce to ovlivňuje i tak zásadní věc, do koho se zamilujeme.

Netrvalo dlouho a Chumpimu došlo, že se jeho lidé bez peněz neobejdou. Peníze nějaký smysl měly – pokud se Ačuárové rozhodli udělat něco se záchranou deštného pralesa jako svého domova, museli se smířit s faktem, že jejich země má pro ostatní hodnotu, která může přinášet další zisky. Některé domorodé kmeny se poučily o této pravdě mnohem brutálnějším způsobem. Domorodci vyměnili svoji zemi za peníze a ty se rozkutálely dřív, než se nadáli. Nakonec jim nezbylo nic – přišli o svou půdu, domovy a způsob života, promarnili odkaz svých předků, který se předával po tisíciletí.

Ačuárové si byli této tvrdé lekce vědomi. Pochopili, že je třeba se naučit využívat sílu a moc peněz ku prospěchu jejich věci, aby mohli chránit deštný prales, aby využívali přírodní bohatství trvale udržitelným způsobem, aby sloužilo nejen jim, ale i budoucím generacím. Pochopili, že jejich vztah k penězům, který byl nový a historicky unikátní, musí vyrůstat pevně z jejich vlastních hodnot a závazků k životu, jaký vedou, a k půdě, na které žijí, jinak by se jim přihodilo totéž co sousedním kmenům. Peníze by jim přinesly jen zkázu.

Dokud žijí Ačuárové ve svém domovském deštném pralese, jejich komunita prosperuje, protože má všechno, co ke svému životu potřebuje. Tak tomu ostatně bylo po staletí, ba i po tisíciletí. Jakmile ale deštný prales opustí, bez peněz nebudou mít nic – ani obživu, ani místo k životu. Peníze nejsou nadstandardem, jsou nezbytným předpokladem k přežití. A já měla s Billym to jedinečné štěstí, že jsme mohli být svědkem toho, jak se Ačuárové s penězi seznamují a začínají je využívat. Byl to pro nás významný impuls k tomu, abychom se podívali kriticky na náš vlastní vztah k penězům a také na vztah, jaký k nim zaujímá naše společnost.

Podobně jako Ačuárové máme k penězům zřetelný, většinou však nevědomý a nereflktující vztah, který formuje naše životní zkušenosti i nejniternější vědomí, čím jsme a čím jsou pro nás ostatní. Je jedno, jestli počítáte drobné v kapse na dolary, jeny, rupie nebo drachmy, peníze hrají v našem životě naprosto zásadní roli. A nejen v tom mém životě, nýbrž v životě všech lidí, které jsem potkala, ať už měli peněz více, nebo méně.

Peníze zajímají každého. A skoro každý z nás má ustavičné obavy a někdy až strach, že peněz nebude mít nikdy dost nebo že přijde o to, co má. Mnozí se tváří, že pro ně peníze důležité nejsou, nebo si myslí, že by neměly být důležité. A jiní naopak otevřeně prohlašují, že hromadění peněz je naším primárním cílem. Vcelku ovšem nezáleží na tom, kolik peněz lidé mají – obavy, že jich nebudeme mít dost, nám vždy zrychlí tep. Čím víc se jich snažíme vydělat, čím víc se jejich moc snažíme ignorovat nebo se nad ni povznést, tím více nás peníze svírají do svých kleští.

Z peněz se stalo kolbiště, na němž měříme svoje síly a schopnosti s ostatními. Bojíme se, že když se přestaneme snažit, ztratíme svoji pozici a nahradí nás jiný hráč, že přijdeme o svoji výhodu. Jakmile nejsme v poli vítězů, ihned se dostaví pocit, že prohráváme a ztrácíme. Pokud na tom nejsme finančně lépe než ostatní nebo alespoň na stejné úrovni, máme pocit, že zaostáváme a musíme je dohonit. Tahle hra může někomu připadat vzrušující a zajímavá, protože v sázce je hodně. Na hřišti, kde se hraje o peníze, platí jediné pravidlo: kdo nevyhraje, ten automaticky prohrává.

I když nám štěstí přeje, doléhají na nás neodbytné pochybnosti a ztrácíme smysl pro realitu. Nezáleží už na tom, kolik peněz máme, ale jak se liší náš aktuální život od toho, jaký bychom si přáli mít, a tak se den za dnem snažíme vydělávat víc a víc, kupovat si víc věcí, víc šetřit, podnikat víc akcí. Jako by víc vlastnit znamenalo víc existovat. Ale ani ti nejbohatší nedojdou klidu a svobody, jak si to většina z nás představuje. Většina lidí si myslí, že čím víc peněz budeme mít, tím méně na nás budou doléhat starosti a tím svobodnější budeme. Paradoxně to tak nefunguje. Aby se člověk udržel nahoře, musí dít ještě víc. Hra je stejně tvrdá. Představte

si, že jste třeba výkonný ředitel, který si za předchozí rok vydělal sedm milionů dolarů, ale váš partner v golfu zrovna včera uzavřel kontrakt za deset milionů a vy ne, což znamená, že jste tuhle partii prohrál. Čím vyšší jsou sázky ve hře, tím víc můžete prohrát a tím náročnější je udržet si náskok. Těhle nemilosrdné rovnici není schopen uniknout nikdo. Každý se cítí na koni, když přijde k penězům, a hrouť se, když o ně přichází.

Nezáleží na tom, jestli pohlížíme na peníze v kontextu osobního, rodinného či firemního života, nebo jestli se díváme na zdraví a bohatství celého národa; obrázek nám to dává stále stejný. Peníze jsou tou nejuni-verzálnější motivací, nejzlomyslnější, nejzáračnější, nejškodlivější a nej-méně pochopenou hnací silou našeho současného života.

ČEMU ŘÍKÁME PENÍZE

Když se zbavíme tisíciletého nánosu kulturního formování našich představ a podíváme se na peníze novými očima, dojdeme k několika překvapivým zjištěním. Peníze nepocházejí z přírody. Nerostou na stromech. Neprší z nebe. Peníze jsou vynález s výrazně lidským charakterem. Jsou výplodem našeho geniálního myšlení. To my jsme je stvořili, to my je vyrábíme. Peníze jsou nehmotným objektem, který vznikl v mnoha různých podobách před zhruba 3500 lety. Jako platidlo se používaly mušle, kameny nebo ingoty vzácných kovů, později papírové bankovky a dnes je představují blikající body na obrazovce počítače. Už od svého zrodu byly ale primárně určeny k tomu, aby usnadňovaly výměnu zboží a služeb mezi jednotlivci a skupinami lidí. I dnes peníze usnadňují sdílení a výměnu zboží a služeb, kdesi během svého vývoje ale získaly moc a sílu, která převážila nad jejich praktickým účelem.

Místo abychom peníze chápali jako nástroj, který jsme stvořili a měli pod kontrolou, naučili jsme se je vnímat jako něco, co nám bylo dáno přírodou, jako neměnný fakt, se kterým musíme počítat. To, čemu se dnes

říká peníze, ať už jsou to masově tištěné poukázky, či bankovky, které samy o sobě nemají větší význam než kus papíru vytržený z bloku nebo papírový kapesník, se stalo výhradní a nejmocnější silou, která dominuje našemu životu.

Peníze mají pochopitelně jen takovou moc a sílu, jakou jim připisujeme, jenže my jsme jim přisoudili moc obrovskou. Udělili jsme jim výsadu výhradní autority. Stačí se podívat na naše jednání. To nám ukazuje, že jsme přisoudili penězům větší význam než sobě samotným, že jsme jim dali větší smysl, než jaký má lidský život. Ve jménu peněz lidstvo páchalo a bude páchat ty nejstrašlivější činy. Pro peníze se lidé zabíjejí, aby jich ti druzí získali více, penězi se necháváme dobrovolně zotročovat, abychom v honbě za nimi žili neradostné a klopotné životy.

Ve jménu peněz napáchalo lidstvo značné škody na matce zemi. Ničíme deštné pralesy, bráníme řekám v jejich přirozeném toku umělými přehradami, narušujeme přirozené vodní sítě, kácíme sekvoje, v jezerech a řekách pěstujeme chovné ryby, otravujeme půdu jedovatým odpadem z průmyslu a zemědělství. Velkou část lidské populace jsme odsoudili k životu na okraji společnosti, odsunuli jsme je do panelových sídlišť pro ty nejméně majetné, umožnili jsme vznik městských ghett, vykořisťujeme celé národy ve snaze získat lacinou pracovní sílu, stali jsme se svědky mravního úpadku tisíců či spíše milionů lidí, především těch mladých, kterým nezbylo nic jiného než prodávat drogy či sami sebe, páchat násilí na druhých, upsat se životu mimo zákon, obětovat vlastní svobodu, prožít život za mřížemi a promrhat svoji budoucnost. Pokračujeme v prastaré tradici, kdy přidělujeme mužům a ženám odlišná práva a přístup k penězům a moci, která k nim přináležejí, stejně jako odlišné možnosti, jak s nimi nakládat. Podmaňujeme si jimi ženy a pokřivujeme budoucnost a povinnosti mužů tím, že jim udělujeme privilegovaný přístup k penězům.

Málokdy nám peníze dávají skutečnou svobodu, radost a porozumění, naopak jim dovolujeme, aby nám diktovaly, jak budeme žít. Často se stávají jediným faktorem, který má vliv na naše významná rozhodnutí, ať už

se týkají našeho pracovního života, lásky, rodiny, či přátelství. Zřídka kdy přijímáme něco tak bezvýhradně jako náš postoj k penězům, zřídka kdy se tak ochotně podřizujeme autoritě. Přitom jsme si zvykli zpochybňovat úplně všechno, naše názory na rasovou příslušnost, na náboženství, politiku, vzdělání, sex, rodinu i společnost. Ale jakmile jde o peníze, přijímáme je nejen jako jediné měřítko ekonomické hodnoty, ale také jako vyjádření významu a hodnoty čehokoliv a kohokoliv na tomto světě. Když mluvíme o životním úspěchu, přichází toto měřítko na přetřes jako první a často také jako vůbec jediné, kterým posuzujeme dosažený výkon.

I v našem soukromém životě se nám všem alespoň jednou stalo, že jsme se k něčemu snížili, abychom získali výhodu na úkor někoho jiného, že jsme se dali do služeb věci, na kterou nejsme hrdí, jen abychom získali peníze nebo si je udrželi, anebo abychom získali moc, o níž si myslíme, že se dá za peníze koupit.

Umlčeli jsme své svědomí, abychom se kvůli penězům nedostali do konfliktů nebo nepříjemných střetnutí. Náš vztah k penězům dokáže poškodit i mezilidské vztahy, protože používáme peníze jako nástroj k ovládnutí a potrestání jiných lidí, jako nástroj emocionálního úniku či manipulace, nebo se dokonce stane náhražkou lásky. Vztahy v mnoha zámožných rodinách byly otráveny hamižností, nedůvěrou a potřebou ovládat druhé. Život v privilegiu je odřízl od nezbytné zkušenosti s obyčejnými kontakty a od autentických vztahů. V prostředí, kde se nedostatek peněz stává jedním tématem komunikace, dochází ke znevažování vlastní hodnoty a pokřivení vnímání lidského potenciálu ať už jednotlivce, rodiny, či dokonce celé komunity a kultury. Pro jiné se stal chronický nedostatek finančních prostředků záminkou, jak se uchýlit k pasivitě, k přežívání, k vyvázání se z odpovědnosti, aniž by to mělo jakýkoliv základ v realitě.

Všichni se rodíme do kultury, kterou definují peníze, náš prvotní vztah k penězům je tedy produktem této kultury, ať už člověk žije v chudobě, v zemi, jako je Mosambik nebo Bangladéš, nebo v kultuře blahobytu, jakými jsou Spojené státy americké nebo Japonsko. Od raného dětství se

učíme, jaké mají peníze místo v naší rodině a jak moc ovlivňují nejen ji, ale i společenství, v němž žijeme, a naše vlastní životy. Vidíme, kdo peníze vydělává a kdo ne. Vidíme, co jsou naši rodiče ochotni podstoupit, aby je získali, vidíme, co si za ně pořizují a k čemu se už nesníží. Vidíme, jak peníze ovlivňují náš názor a veřejné mínění.

V naší nepřehlédnutelně agresivní americké konzumní společnosti jsou do tohoto nelítostného vztahu vtahovány i děti. Dělo se to tak vždy, ale dnes o to více, protože vyrůstají v prostředí vytvářeném médií a popkulturou, která podněcuje nenasytnou touhu utrácet a vlastnit věci bez ohledu na osobní důsledky či na to, jaký to má dopad na životní prostředí. K pokřivení našeho vztahu k penězům dochází tím, že jsme dennodenně vystaveni zdánlivě nevinným dopadům kultury peněz. Otázky osobní prosperity stejně jako problémy s udržitelností rozvoje společnosti a společenského kapitálu, tak zásadní pro naši ekonomiku a životní prostředí, jsou hluboce zakořeněné v podhoubí našeho vztahu k penězům a ke kultuře, do níž jsme se narodili a kterou jsme se naučili přijímat jako přirozenou a normální.

PENÍZE A JEJICH DUŠE: VĚČNOST

Pro většinu z nás je vztah k penězům plný rozporů a naše jednání a chování bývá v rozporu s tím, čemu hluboce věříme, k čemu jsme se zavázali a k čemu chceme směřovat – a tím je podle mého naše duše. Když mluvím o duši, nemám tím na mysli žádný náboženský pojem. A když mluvím o „našich“ základních hodnotách a vyšších povinnostech a principech, netvrdím, že tím myslíme všichni totéž, ať už jde o politiku, náboženství, ekonomiku, či další důležité problémy, požadavky a potřeby, které dominují našemu každodennímu životu. Věřím, že když se dostanete k samotné podstatě a rozeberete si věci, kterým byste podle ostatních měli

věřit, nebo vás někdo přiměl, abyste jim věřili, či jste se sami rozhodli, že jim budete věřit, hluboko pod tím vším nakonec najdete to, co je pro každou lidskou bytost nejdůležitější, to, co je *univerzálně platné*. A tím je potřeba, aby se lidem, které milujeme, dobře dařilo, aby se dařilo nám a aby se dobře dařilo světu, v němž žijeme.

Skutečně, ze všeho nejvíc si přejeme, aby se na světě žilo všem dobře. Nechceme, aby děti trpěly hlad. Nechceme, aby tenhle svět plenilo násilí a války, i kdyby se tak dělo na bůhvíjak vzdáleném místě. Odmítáme, aby se mučení, pomsta a odplata staly nástroji vládnutí a řízení země. Každý si přeje, aby žil v bezpečí a jistotě, aby mohl milovat a užívat si života, a totéž si přejeme pro ty, které milujeme, i pro všechny ostatní. Všichni si přejeme, abychom přestali ničit tuhle planetu, aby se pro každého našla příležitost, jak se uplatnit a prožít zdravý a plnohodnotný život.

Věřím, že hluboko uvnitř pod nánosem obav, strachu a trápení si každý člověk nepřeje nic jiného než milovat, být milován a najít smysl života. Ve smyslu spirituálním, aniž bych měla na mysli konkrétní náboženský význam, věřím, že lidé chtějí poznat vlastní božskou podstatu, cítit, že se jejich život stal součástí mystéria, které je větší, než kdy dokážeme pochopit. Kultura peněz nás nutí dělat věci, které bychom si vědomě nikdy ne zvolili, kdybychom pohlédli na dno své duše. Rozkládá a otupuje naše prázákladní lidské potřeby a nejvyšší povinnosti, až se nakonec odvrátíme od toho, o čem jsme přísahali, že je pro nás nejdražší.

VÁBIVÁ PÍSEŇ ÚSPĚCHU

Když můj manžel Bill počátkem sedmdesátých let nastartoval kariéru v byznysu, prvně zaslechl vábivou píseň peněz, spolu s ostatními absolventy elitních univerzit ekonomického zaměření s diplomem MBA v kapse, které zlákala jistá společnost, tou dobou stoupající hvězda věnu-

jící se leasingu přepravní a počítačové techniky. Vydělávali procenta z uzavřených obchodů a měli štěstí, protože vstupovali do období nevídaného rozmachu trhu. Obchody šly čím dál lépe, přicházelo více úspěchů, peníze se jen hrnuly, až si vedení firmy stanovilo za cíl, že se stane firmou, která nejrychleji v historii překročí hranici miliardového obratu. V té době to byl ambiciózní, opojný, přitom ale poměrně reálný cíl. Byl to tak vzrušující úkol, že oslnil všechny – včetně nás manželek. Vzpomínám si, jak jsem byla nadšená, že se Billovi a jeho kolegům tak skvěle daří. Považovala jsem to za splněný sen. Dokonce jsem ho povzbuzovala, aby pracoval více, aby chodil domů z kanceláře později a odcházel dříve, nevyčítala jsem mu, když měl odjet na služební cestu, která zasahovala i do víkendu.

Náš život se točil kolem našich tří malých dětí – ročního Zacharyho, tříleté Summer a pětiletého Billa. Aspoň jsme o tom byli přesvědčeni. Naše manželství a rodina byly pro nás to nejdůležitější na světě. Aspoň jsme to vehementně prohlašovali. Jenže kdyby náš život někdo zachytil na film a podíval se na něj s odstupem, musel by prohlásit: „Kdepak, těm na dětech ani trochu nezáleží. O děti se stará chůva, manželka je věčně pryč, buď doprovází manžela na všechny ty veledůležité akce, nebo jezdí po nákupu a za zábavou, a manžel trčí celé dny v práci. Vůbec jim nedochází, že jim unikají nejdůležitější momenty v životě jejich tří dětí, nevidí, jak se rozvíjejí, jak dělají první krůčky, nechtou jim pohádky na dobrou noc, nemají čas se s nimi pomazlit, neprožívají spontánně volné chvíle, v nichž se rodí pevné vztahy na celý život. Jsou sice schopni zajistit dětem péči, nakoupit jim hračky a žít v pěkném velkém domě, ale když už tráví čas se svými dětmi, v duchu se zaobírají svými cíli a plány, co je třeba vykonat, aby jich dosáhli, a jak dokázat svým známým, že s nově nabytým bohatstvím umějí nakládat s přirozeností sobě vlastní.“

Byli jsme přesvědčeni, že naše děti jsou pro nás úplně vším, ale kdybyste viděli, jakým způsobem jsme trávili společný volný čas a do čeho jsme investovali energii, viděli byste, že naše slova a skutečné činy si neodpovídají.

Byla polovina sedmdesátých let a my jsme se vezli na vlně prosperity. Peníze se sice jen hrnuly, ale všechno, co jsme si za ně pořizovali, plodilo jen touhu či potřebu koupit si něco dalšího. Abychom se etablovali ve společnosti, měli jsme dojem, že bychom se měli vzdělávat ve víně, a když jsme se o něm dozvěděli dost, bylo třeba zřídit si vinný sklípek. Koupili jsme si atraktivní rychlé sportovní auto, jenže hned nato jsme si museli pořídit kombi, abychom s sebou mohli vozit i děti. Měli jsme úžasný dům, ale zdálo se nám, že mu něco chybí. Třeba obrazy od skutečných malířů, reprodukce nám nestačily. A jakmile jsme získali přehled o světě umění, vyměnili jsme obrazy za ještě impozantnější. Naši známí si začali pořizovat prázdninové domky a tahle lavina strhla i nás. Jakmile jsme si začali kupovat dražší oblečení, potřebovali jsme i hezčí a dražší boty, aby k němu ladily. K našemu značkovému oblečení se přestaly hodit obyčejné kabáty a stejně to dopadlo s hodinkami. Seznam věcí, které jsme museli zcela obměnit, byl nekonečný.

V našich společenských kruzích bylo podstatné i trávit stylově dovolenou. Aby člověk zapadl, musel jezdit na exotickou dovolenou. Vyrazit si pod stan do Yosemitekého národního parku už bylo pod úroveň. Na lyže musel člověk do Sun Valley a v létě surfoval na Havaji. Jedno se neobešlo bez druhého, a tak vznikal řetězec nároků, které nám přišly tak samozřejmé, že nás ani nenapadlo ptát se, zda to všechno skutečně potřebujeme. O děti se starala chůva a mladé pomocnice, vyrůstaly dobře zajištěné, dobře opečovávané, ale my jsme byli stále někde pryč. Děti jsme milovali, to ano, ale trávili jsme příliš mnoho času bez nich. A přestože nás to mrzelo, vždycky jsme dali přednost něčemu důležitějšímu. Utěšovali jsme se tím, že nebudeme pryč dlouho a že se brzo vrátíme.

Z tohoto kolotoče mě vysvobodil až Projekt proti hladu – byla to nová celosvětová iniciativa, která si dala za úkol skoncovat s nedostatkem potravin. Když jsem se o něm dozvěděla prvně, hned mi bylo jasné, že jeho cíle a ty moje se shodují, protože takhle si představuju, jak by měl svět vypadat a co by se mělo udělat, abychom skoncovali s lidským utrpením.

Vzpomínám si, jak jsem si jako dítě, šťastné a spokojené, v jedné chvíli uvědomila, že celý svět není takový, jak ho znám, že není tak harmonický a bezpečný, že existují lidé, kteří mají hlad. Vůbec jsem nechápala, jak je to možné, a byla jsem nešťastná z představy, že někde na světě žije dítě staré jako já a nemá co jíst.

Když dítěti něco takového proletí hlavou, dlouho se tím netrápí, vstane a jde si hrát. Mně se ale tahle myšlenka v hlavě uhnízdila, a když jsem zaslechla, že poselstvím Projektu proti hladu je využívat existující zdroje a skoncovat s chronickým nedostatkem potravin na této planetě jednou provždy, vyvolalo to v mém srdci vzpomínku, jak jsem se jako malé dítě rozhodla, že nenechám lidi trpět hladu a něco s tím udělám. Cítila jsem to jako své poslání, jako bych k tomu byla předurčená. Od té chvíle jsem se chtěla vědomě odstříhnout od všudypřítomné honby za penězi.

Nyní, téměř po pětadvaceti letech, které od toho okamžiku uplynuly, už vím, že mi Projekt proti hladu přinesl víc, než v co jsem doufala. Umožnil mi totiž nahlédnout, jak nezdravě žijeme, že i my strádáme nedostatkem, protože žijeme umělým a nepřirozeným způsobem. Od té chvíle došlo i u mě ke změně v tom, jakým způsobem využíváme vlastní zdroje, především náš čas, energii, peníze a všechnen majetek, který se nám podařilo nashromáždit, abychom naplnili touhu tenhle svět zlepšit.

Bill sice dál pracoval pro firmu, ale na jeho práci jsme se začali dívat jinými očima. Už nám nešlo o to, aby vydělal víc peněz, abychom si mohli koupit víc věcí. V tom, co on a jeho kolegové vydělávali, jsme začali vidět zdroje, které by se daly využít jako pomoc projektům a programům ke zlepšení života těch, kteří nějak strádali. Já, původní profesí učitelka, jsem založila školu pro pracující a osamělé rodiče. Zapojila jsem do nápadu naše známé a rodiny z naší komunity a pustili jsme se do sbírání peněz. Vrhli jsme se do práce, která nás změnila jak osobně, tak společensky. Začali jsme se vzdělávat, navštěvovali kurzy a workshopy, lákali ostatní, aby se jich účastnili s námi. Naše původně poměrně hodně uzavřená a homo-

genní skupinka lidí, která směřovala k finančnímu úspěchu a společenskému vzestupu, se rozrostla a obohatila o lidi z nejrůznějšího prostředí, přidali se k nám bývalí spolužáci z univerzity, kolegové ze všech možných oblastí lidské činnosti a kulturního zázemí.

Bill a jeho kolegové vytvořili firemní nadaci, která nám umožnila podílet se finančně i osobně na tom, co pro nás bylo jako pro lidské bytosti nejdůležitější. Došlo nám, že společně můžeme vykonat něco hmatatelného, aby bylo na světě lépe, a že když vložíme naše peníze do smysluplného projektu, můžeme skoncovat s nedostatkem potravin v celosvětovém měřítku. To vědomí nás hřálo u srdce a proměnilo i vztahy mezi námi – staly se vřelejší a opravdovější, protože nám začalo záležet na těch druhých. Pochopili jsme, že i naše předchozí honba za pozemskými statky byla formou hladu – hladu, aby naše životy dostaly smysl. Toužili jsme dokázat něco změnit a aktivně jsme se do toho zapojili. Někteří z nás se vrhli do boje proti nedostatku potravin, jiní se orientovali na vzdělání, další na boj proti chudobě, jiní na boj proti násilí a zakládání azylových domů pro oběti násilí.

Jakmile jsme změnili to, po čem prahlo naše srdce, změnil se i náš vztah k penězům. Ve chvíli, kdy jsme začali rozhodovat o penězích v souladu s našimi základními hodnotami a povinnostmi, došlo k zásadnímu obratu nejen v tom, jak jsme s penězi nakládali, ale především v tom, co pro nás peníze znamenaly, jak jsme se dívali na náš život a jak jsme se dívali sami na sebe. Začali jsme si vážit sami sebe ne za to, kým jsme a co vlastníme, ale za to, kolik dáváme. Ne za to, kolik vyděláváme, ale kolik rozdělujeme dál. A podobné proměny jsme byli svědky i u svých známých.

Uvědomili jsme si, že i když nedokážeme změnit kulturu peněz, dokážeme jí alespoň lépe rozumět. Naučili jsme se vnímat životní nezdary a peripetie s nadhledem, už jsme se nenechávali vláčet životními neúspěchy a starostmi, už nás nesvíraly obavy, ale ani sny. Začali jsme se honbě za penězi vzdalovat. Pro každého z nás se peníze staly prostředkem, jak realizovat to, čemu z celého srdce věříme a co má smysl.

ŽÍT ŽIVOT, KTERÝ ŽIVOT POSILUJE

Každý z nás prožívá napětí mezi tím, po čem volají peníze, a tím, po čem volá naše srdce. Když jsme sami sebou, naše myšlenky a činy konají ve shodě. Chováme se uvážlivě, jsme štedří, cílevědomí, odvážní a zapálení pro nějaký cíl. Dokážeme chápat hodnotu lásky a přátelství. Dokážeme ocenit maličkosti, protože mají svůj smysl. Dokážeme ocenit práci jiných. Umíme si vychutnat okamžik úžasu, když se ocitneme v lůně přírody a její ničím nezkažené krásy. Jsme otevření, vnímaví a plní upřímného citu. Máme schopnost nechat se dojmout a naše štedrost je přirozená. Dokážeme důvěřovat jiným lidem a ostatní důvěřují nám, můžeme se chovat přirozeně, jak nám diktuje duše. Cítíme souznění s tím, kdo jsme a jak se chováme, a víc si věříme, protože už víme, že jsme se stali součástí něčeho mnohem většího, než je náš obyčejný lidský život.

Když ale vkročíme na území, kterému vládnou peníze, naše duše se od nás odpojí a my přestáváme být takovými, jak se známe. Jako bychom se ocitli na jiném hracím poli, kde vládnou jiná pravidla. Jakmile nás do svých kleští sevrou peníze, všechno, co umíme a čím jsme, je najednou vzdálené a nepoužitelné. Stanou se z nás loutky, které běhají, jak se jim poručí, stačí zamávat praporem se symbolem dolaru. Zmizí naše štedrost a nesobeckost a nastoupí vláda hamižnosti a lakotnosti, malichernosti a marnivosti, strachu a touhy ovládat, najednou se cítíme rozpolcení, provinilí a zmatení. Už se nevidíme takoví, jací jsme, ale pouze jako vítězi, nebo poražení, jako silní, nebo bezmocní. Takle označení nás hluboce poznamenávají, protože se s nimi ztotožňujeme. Copak finanční zázemí a majetek má tu schopnost diktovat nám, čím a kým jsme, čím a kým se máme cítit? Copak jejich dostatek automaticky znamená, že jsme schopnější než ti druzí? A že jsme bez šance, když je nemáme? Přestáváme vidět otevřené možnosti. Najednou jsme ve střehu, začneme nedůvěřovat ostatním, zaslepeně chráníme své teplé místočko, ztrácíme naději, přestáváme

si věřit. Často se necháváme hnát touhami, které jsou v protikladu s naším přesvědčením, s našimi základními hodnotami, a nejsme schopni se jim vzepřít a stát si za svým.

Výsledkem je hluboký rozkol v našem bytí, našem chování a myšlení; ztrácíme svoji osobnost i svoji integritu. Tato dichotomie je odrazem toho, že jsme se odklonili od pravdy. Ztrácíme jistotu při rozhodování, jak naložit s penězi, nemáme se o co opřít. Náš vnitřní život je v rozporu s tím vnějším, je těžké se v tom vyznat, a proto se z našich životů vytrácí klid a mír. Naše podstata se rozpustila v kultuře, v níž žijeme, přemohla ji vřava boje o peníze. Tento rozkol pocítíme my všichni – mě nevyjímaje. Všichni svádíme ten nejlítější boj ve svém životě.

Vicki Robinová, autorka knihy *Peníze nebo život* (v originále *Your Money or Your Life*), vypráví o lidech, kteří místo aby svým zaměstnáním životu přitakávali, spíše v práci pomalu umírají, nebo dokonce kvůli ní „zabíjejí“. Jejich práce je nenaplňuje, nepřináší jim žádný smysl, naopak škodí jejich duševnímu zdraví a tělesné kondici. Někteří lidé se za svoji práci stydí. Někteří ji nenávidí a přejí si, aby ji nemuseli dělat. Tváří se, že nezáleží na tom, co člověk dělá, ale ve skutečnosti je jejich práce pomalu ničí. Nechali se chytit do sítě, nevidí nic jiného než honbu za penězi, často si to ani neuvědomují nebo to nechťejí vědět.

Peníze samotné ale nejsou jádrem problému. Peníze nejsou ani špatné, ani dobré. Peníze nemají samy o sobě žádnou moc a sílu. Problém je v tom, jak je chápeme, jak si je vykládáme a jak s nimi zacházíme. V tom je zakopaný pes. Přitom záleží jen na nás, co pro nás peníze budou znamenat a jak nám změni život.

Chystám se s vámi podělit o příběhy, které jsem posbírala na své cestě za poznáním. Jsou to příběhy plné extrémů z prostředí, které kypí blahobytem, ale i z oblastí s děsivě nízkou ekonomickou úrovní, jsou to příběhy z různých koutů této planety. Na podobné příběhy však můžete narazit i kousek od vašeho domova, náš boj s penězi se odehrává v každodenním životě, ovlivňuje naše očekávání, sny a plány, obavy i zklamání.

Snad vás to přiměje podívat se na vlastní život, abyste zjistili, jak ho peníze protkávají jako pevná vazba, jak jsou v něm pevně zakotvené a jakou v něm hrají roli. Odhalte tajemství peněz a změňte hřiště, na němž se hraje. Do vztahu k penězům vstupují vaše největší přednosti, vaše nejsilnější stránky a dovednosti, vaše cíle a plány. Nezáleží na tom, kolik peněz máte, protože pokud budete chtít, můžete penězům poroučet vy, a ne ony vám. Stanou se vašimi nejlepšími pomocníky.

Proto je důležité, abychom nezapomínali, co nám říká duše, a zapojili ji do našeho vztahu k penězům. Pokud se spojí dohromady, vznikne síla, která bude kultivovat náš život a naše vztahy s ostatními lidmi.

Následující kapitoly vyzývají ke konfrontaci vaše vlastní představy, i ty s diametrálně odlišným pohledem na věc. Peníze jsou naše největší životní výzva, mohou vyvolávat prudké obavy, jsou naše droga, jsou naše spojení se světem, důvodem zklamání a pocitů provinilosti, přesto je lze využít pro náš osobnostní rozvoj. Jsou prostředkem k proměně dosavadního způsobu života – k naší vlastní proměně. Tím, že s penězi neustále zacházíme a vytváříme si k nim vztah, tím jim vytváříme duši.

2

Indie: Srdce chudoby, duše peněz

Naslouchejte vlastnímu životu. Hleďte jeho hluboké tajemství. Hleďte ho v nudě i v bolesti, stejně jako v radosti a štěstí, v dotecích, ve vůni. Hleďte jeho posvátné utajené srdce, protože při posledním ohlédnutí pochopíte, že všechny okamžiky byly důležité a že život je dar.

– FREDERICK BUECHNER

Při mé první cestě do Indie jsem jedné noci stála ve Váránasí na břehu řeky Gangy a užasle jsem sledovala, jak po temné a klidné sametové hladině něžně plují malé čluny ozdobené květinami a pochodněmi. Kolébaly se ze strany na stranu a vypadaly, jako když hodíte na hladinu hrst karnevalových konfet. Ten pohled mě uchvátil. V duchu jsem se ptala, co tu asi lidé slaví, protože bych se ráda připojila. Zeptala jsem se přítele a ten mi prozradil, že ty půvabné květinové čluny jsou vlastně pohřební hranice, které odnášejí lidské ostatky po proudu, kde budou o kus níž obřadně spáleny. Trochu mě to šokovalo, ale vlastně jsem si nemohla přát vhodnější zasvěcení do kultury a krajiny této obrovské země.

Indie je země plná překvapení, země neuvěřitelných krás a zároveň neuvěřitelné bídy a utrpení. Kdybychom měli vybrat centrum světového

hladu, pak by to byla Indie. Je tu víc chronicky podvyživených lidí, hladovějších a umírajících hlady než v celém zbytku světa. Odhadem to činí nějakých tři sta milionů lidí, kteří každý den bojují o přežití jak na ulicích a v kanálech Kalkaty, tak v blízkosti vyprahlé a nehostinné pouště v Rádžasthánu, kde je jakákoliv forma života vzácnou výjimkou.

Prvně jsem Indii navštívila v roce 1983, kdy jsem už skoro pět let pracovala jako globální aktivistka a fundraiserka pro Projekt proti hladu. Má práce mě zavedla do řady zemí, procestovala jsem Spojené státy, Kanadu i Evropu, do Indie jsem ale tenkrát zavítala poprvé. Očekávala jsem, že uvidím bídu v té nejstrašlivější podobě, objevila jsem tu ale mnohem víc. Překvapivou pravdu o tom, jak fungují peníze a bohatství, pravdu o tom, jaká je ve skutečnosti lidská podstata, i o tom, jaký mají lidé potenciál.

PROCHÁZKA S RAMAKRIŠNOU BAJAJEM

Říkali mu „Pátý Gándhího syn“, i když Ramakrišnu Bajaje nepojilo žádné pokrevní pouto s velikým Mahátmou, vůdcem nenásilného hnutí za nezávislost Indie na Británii v druhé polovině třicátých let minulého století. K tomu, aby chlapci nabídl, že se ujme jeho výchovy, vedla Gándhího indická tradice. Ramakrišna byl nejmladším synem Jamnalala Bajaje, vlivného indického průmyslníka a tichého finančního podporovatele hnutí za nezávislost.

Málokdy si uvědomujeme, že hnutí za nezávislost vedené Gándhím musel někdo financovat. Někdo to všechno přece musel platit: výlohy s cestováním a dopravou, životní náklady, bydlení, které umožnily Gándhímu a jeho následovníkům být tam, kde jich bylo třeba, aby mohli myšlenku nezávislosti prosazovat. Jamnalal Bajaj byl muž s bezednou peněženkou. Do hnutí investoval nedožrnné částky a Gándhí mu z vděčnosti nabídl, že na oplátku poskytne výchovu a vzdělání jeho nejmladšímu

synovi. Když tedy Ramakrišnu adoptoval, Indové mu začali říkat Pátý Gándhího syn.

Z projevené vděčnosti se stalo doslova požehnání pro celou Indii, protože z Ramakrišny vyrostl velký a skvělý člověk. Už ve třinácti letech organizoval skupinky mládeže, které se po tisících zapojovaly do boje za nezávislost. Po mnoha letech po boku Gándhího i po společném věznění za jejich pasivní odpor a občanskou neposlušnost vyrostl z Ramakrišny respektovaný vůdce a také očekávaný nástupce v čele průmyslového a finančního impéria, které vybudoval jeho otec. Bajajova korporace, či Bajajova dynastie, jak ji lidé také přezdívali, byla jedna z největších firem v celé Indii. Jako nový patriarcha této společnosti se Ramakrišna projevil nejen jako vynikající manažer, ale i jako štědrý donátor, protože založil mnoho nadací a podporoval řadu projektů, jež přispívaly k obecnému blahu.

Proto jsem se cítila obzvlášť poctěna, když se průvodcem a mentorem mých prvních cest po Indii stal právě on. Choval se ke mně jako otec a zasvětil mě do tajů Indie, země extrémů a protikladů, země skvostné krásy, neobyčejné duchovnosti, žalostné chudoby i strašlivého útlaku.

Vzpomínám si, jak jsem v Bombaji vystoupila z letadla a jak mě málem porazilo úmorné vedro a vysoká vlhkost. A pak přišel zápach tisíců lidí namáčkaných v tom ukrutném vedru v davu. Tak nějak si asi své první setkání s Indií vybavují všichni turisté ze Západu. V té době se na letišti tlačily tisíce žebráků a podobných existencí, další hrozny se jich kupily kolem příjezdových cest na letiště, byly jich plné ulice Bombaje, chodníky, průjezdy, chodby a schodiště. Byli všude. Lidé tu používali veřejný prostor pro cokoli, třeba aby si rozložili jednoduché kuchyňské náčiní, seděli na bobku kolem plechové nádoby, ze které se stalo provizorní ohniště, a pekli placky *čápátí*. Někteří spali jen tak bez příkrývky, jiní si vyráběli přístřešky z papírové lepenky, krabic a dalšího odpadu, co našli na ulici a svázali motouzem. Často se v takovém primitivním obydlí mačkala i rodina se čtyřmi dětmi.

Prošli jsme terminálem, a jakmile jsme si vyzvedli zavazadla, vrhli se k nám žebráci. Tahali nás za oblečení, strkali do nás, jen aby něco dostali.

Byla jsem z toho otřesená. I třetí den v Indii jsem si připadala pořád jako v šoku. Jedna věc je mluvit před veřejností o tom, že je třeba skoncovat s hladem, druhá věc je, když máte před sebou opravdového žebráka vyhublého na kost. Do té doby jsem si neuvědomovala rozsah úkolu, do kterého jsem se pustila. Teď jsem viděla skutečnou hloubku problému přímo před vlastníma očima.

Třetí den jsme se s Ramakrišnou procházeli ulicemi Bombaje. Byl to člověk, který se stal zosobněním Gándhího odkazu, byl uctíváný a vážený jako vlivný průmyslník, jako velký filantrop, jako duchovní vůdce, jako velký vzor a jako velká duše. Všimla jsem si, že ho lidé běžně poznávali, klekali si na kolena a líbali mu nohy. Také jsem si všimla, že prochází kolem žebráků, jako by je neviděl, jako by tam vůbec nebyli. Vznášel se nad nimi, jako by neviděl jejich utrpení.

Když jdete v Bombaji po ulici, v některých částech města doslova překračujete lidská těla. Lidé se na vás obracejí s žádostí o almužnu znetvořenými rukama nebo vám strkají slepá miminka přímo před oči, tahají vás za oblečení a škemrají o peníze. Pro člověka ze Západu je to strašlivý zážitek, který vám trhá srdce. Muset se dívat na tu bídu a utrpení, z toho bolí srdce tak, že se nemůžete nadechnout. Je těžké se tomu vyhnout a myslet na něco jiného. Ramakrišna ale ani nehnul brvou.

Vlastně se neobraceli na něho, jenom na mě. Jako by existovala nějaká tichá dohoda nebo ho cosi chránilo. Procházel kolem nich, aniž by je oslovil, aniž by cokoliv řekl. Nemohla jsem pochopit, jak se může tak velký člověk, který je schopen tolika soucitu, tvářit, jako by je neviděl. Tehdy jsem si uvědomila, že Indie má svoje světlo i temnotu a že i takový vůdce mívá jednou oči otevřené a jindy zavřené, jednoduše proto, aby mohl fungovat a žít a přitom si zachovat zdravý rozum.

Zdrcující bída a chronický nedostatek potravin mi ukázaly i další pravdy, díky nimž jsem uviděla Ramakrišnovo chování k žebrákům v jiném světle. Je to jeden z velmi smutných faktů, ale v Indii je žebrání něco jako průmyslové odvětví, je to řemeslo, kterým se můžete živit. Pro nás je neuvě-

řitelná představa, že by někdo mohl na almužnách vydělávat, ale je to tak. V Indii existují organizované skupiny podobné mafii, které radí rodičům, aby zohavili a zmrzčili své děti, protože vyžebrají víc peněz. Takhle praxe vede k tomu, že se z žebrání stává celoživotní povolání, které se dědí z generace na generaci.

Kastovní systém už sice povolil své otěže, ale v roce 1983 byl ještě pevný a silný. Diktoval lidem způsob, jakým budou žít, a když se člověk narodil jako žebrák, nic jiného nemohl od života čekat. S takovým přesvědčením vám nezbývá než se usilovně modlit, abyste se v příštím životě narodili jako privilegovaný bráhman nebo se převtělili do někoho či něčeho jiného, ale v současném životě není pro vás a pro vaši rodinu žádná naděje, že byste svůj život mohli změnit. Všichni budete žebráci. S tímhle přesvědčením se pak člověk stane tak vynalézavý, jak to jen jde, aby svůj život prožil co nejpříjemněji.

A protože úspěch každého žebráka závisí na tom, jak moc přiměje osloveného člověka k soucitu, jak moc dotyčného zděsí, jak silný pocit provinilosti v něm pohled na ubožáka vyvolá, gangy a bossové učí rodiče, co udělat, aby jejich děti vypadaly co možná nejžalostněji. Rodiče pak podlehnou tlaku a zjizví například dítěti tvář nebo mu uříznou ruku či nohu, aby mohli vystavit na odiv jeho pahýl. Rodiny se toho dopouštějí v přesvědčení, že jejich děti přilákají více soucitu a více zděšení, což se jim vyplatí, protože dostanou větší almužnu.

Ve Spojených státech jsem poznala, že lidé jsou schopni pro peníze strašlivě ubližovat například v rozvodových bitvách a sporech o děti, nebo bojují kdo s koho ve firemním prostředí, anebo ničí životní prostředí. Zdá se snadné vynášet kritické soudy, když vidíte, jaké křivdy se páchají ve jménu peněz. V Indii mi ale došlo, že jsem si mylně myslela, že se takových hanebností dopouštějí jenom bohatí a že chudí jsou z tohoto souboje vynecháni, protože nemají žádné peníze, tudíž nemají o co bojovat. V Indii jsem pochopila, že i chudí lidé se dopouštějí krutostí a sebedestruktivních činů s úplně stejným motivem jako bohatí – dělají to pro peníze.

Žebrání mi tady připadalo jako dobře fungující firma. Ti, kteří tento systém vymysleli, a ti, kteří se na něm podílejí, ti všichni dodržují nepsaná pravidla a obchod kvete ke spojenosti obou stran. Lidé, kteří dávají almužny, si chtějí vykoupit odpuštění a umlčet svědomí, čímž se bezděčně podílejí na fungování systému. Tragickými obětmi jsou děti. Jejich rodiny potřebují peníze, aby se uživily, ale peníze, které získávají žebráním, nemůžou nikdy tenhle cyklus chudoby zastavit. Peníze ho udržují v chodu, a protože to tenhle perverzní byznys vyžaduje, jsou mrzačeny a obětovány další a další děti.

Každý den jsem se naučila něco nového, každý den přinášel jedno překvapení za druhým, která postupně převrátila naruby moje představy o tom, jak fungují peníze. Získala jsem spoustu postřehů, které se týkaly toho, jak se chudí k otázce peněz stavějí, a došla jsem k závěru, že většina našich zažitých stereotypů celou situaci víc zatemňuje, než aby do ní přinesla víc světla.

Vezměte si jako příklad všechno to divadlo kolem žebrajících chudáků. Jak je všechno zinscenované, aby dosáhli co největšího efektu, co největšího zděšení, co největšího pocitu provinilosti, že my jsme na tom tisíckrát lépe... A skutečně to funguje, pocítila jsem to na vlastní kůži. Samozřejmě že ti lidé potřebují peníze, aby nakrmili sebe a své rodiny, ale podstata obdarování a přijetí daru mi připadá scestná. Připomíná to podvod.

Skvělý Ramakrišna využíval svého majetku, vlivu a bohatství k tomu, aby se pokusil vymanit svoji zemi z okovů chudoby, a přitom krácel po ulicích a přešlapoval právě ty chudáky, jejichž život se snažil usnadnit, jako by to byly povalující se odpadky. Jeho firma zaměstnávala desítky tisíc lidí, on sám stál na nejvyšším žebříčku indické společnosti. Cítil povinnost ze svého postavení cosi vykonat, protože viděl rozsah bídy valné většiny obyvatel Indie, přesto si v individuálním kontaktu s nimi vypěstoval schopnost ji nevidět.

Takhle to funguje u každého z nás. My všichni jsme se v mnoha ohledech týkajících se peněz naučili být slepí. Možná je za naší slepotou

strach, že toho uvidíme příliš, že už nedokážeme napříště zavírat oči před důsledky toho, jakým způsobem peníze vyděláváme a jak je utrácíme, protože jinak bychom museli od základu přestavět celý náš život. Vezměme si například problém práce dětí a brutality s ní spojené, přitom se skrývá za výrobky každodenní spotřeby. Dennodenně bereme do ruky věci, které vyrobily dětské ruce kdesi daleko v rozvojové zemi za směšně nízké náklady. Kdybychom si připustili, že se za naším pohodlím a zdánlivě nevyčerpatelnými zdroji energie skrývá ničení životního prostředí, jak by to ovlivnilo náš život? Kdybychom si připustili, jaký skutečný dopad má téměř každé odvětví naší ekonomiky, náš život by se měl po právu zastavit. Pak bychom snad byli schopni otevřít svá srdce a vidět všechny ty lidi, kteří stojí za naším pohodlím, a pochopit, že naše pohodlí je vykoupeno obětmi milionů jiných lidí.

MATKA TEREZA A BOHATSTVÍ JAKO VĚZENÍ

Jako dítě jsem byla vychovávána v katolické víře a celý život jsem cítila velkou inspiraci z odkazu Matky Terezy. Ve druhém ročníku střední školy jsem dokonce vážně uvažovala o tom, že se stanu jeptiškou. Nakonec jsem se vydala jinou cestou, která můj duchovní i osobní život obohatila mnoha jinými způsoby, Matka Tereza pro mě však zůstala jako zářný vzor po celý život. V sedmdesátých letech jsem se už jako manželka a matka malých dětí začala věnovat boji proti hladu a hodně jsem o něm přemýšlela, když jsem se ocitla mezi chudinou ve slumech Kalkaty a dalších městech, kde se usídlila chudoba. Během první cesty do Indie jsem byla zdrcena obrovským rozsahem bída, kterou jsem viděla, a říkala jsem si, jak je možné, že Matka Tereza dokázala zasvětit celý svůj život pohledu na bídu a utrpení jiných a že se stala součástí této komunity, přitom ji jako velkou duchovní sílu oslavují bohatí a mocní tohoto světa.